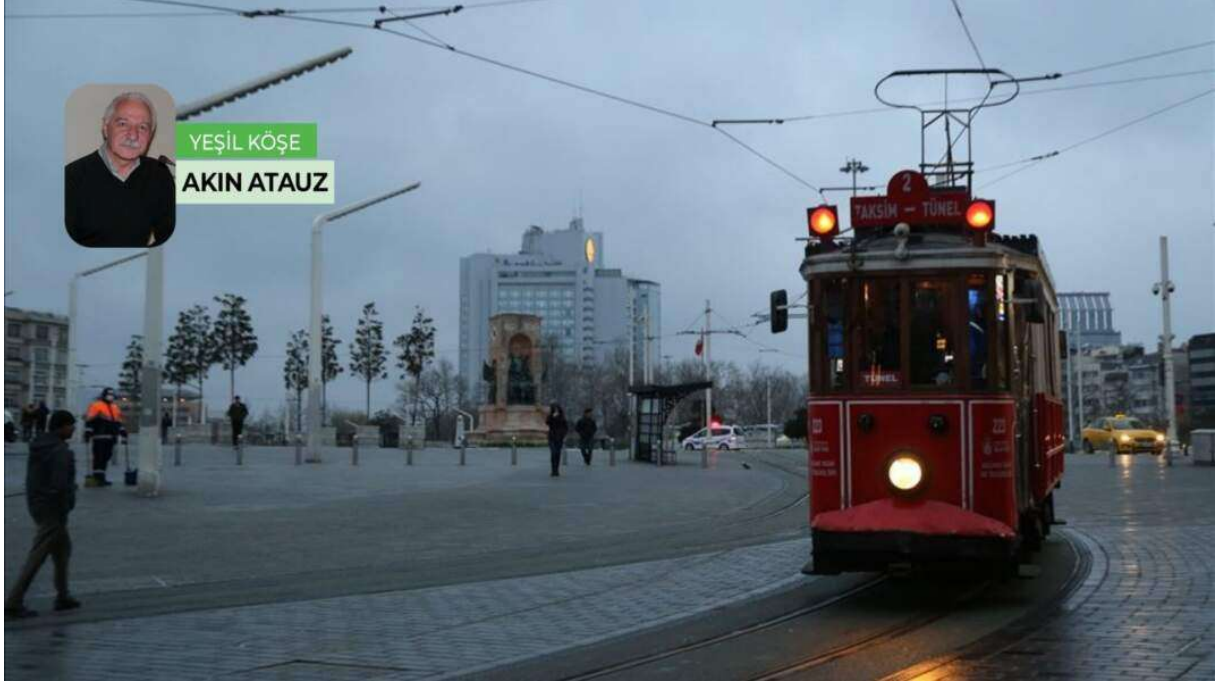

[2020'nin ardından] Salgın ve ekonomik kriz kışkacında kentler

Dünyanın hiçbir kenti için 2020, hayırla anılacak bir yıl olmayacak. Türkiye kentleri için de öyle...

Akın Atauz

Fotoğraf: AA

31/12/2020

Dünyanın hiçbir kenti için 2020, hayırla anılacak bir yıl olmayacak. Türkiye kentleri için de öyle... Belki kazanımlar da var, ama kayıplar öylesine büyük ki, önce onlara değinmek gerek.

Dünyada ve Türkiye'deki ekonomik durum ve neo-liberal çöküşlerden ötürü, kentsel üretim/sanayi üretimi ve kentsel hizmetler krize doğru sürüklendi. İşsizlik artarak devam ederken, virüs salgını başladı ve bakalım, kentlere neler oldu?

- Sokaklar boşaldı. Zorla/ sokağa çıkma yasaklarıyla, salgın korkusuyla sokaklar-meydanlar,-parklar boşaldı/ boşaltıldı.
- Tüketim azaldı. Başta en az gereksizler olmak üzere, tüketim/ tüketimcilik ve özellikle gösterişçi tüketimcilik, azaldı.
- Kentsel trafik azaldı. Ama kamu taşımacılığını kullanmaktan başka çaresi olmayanlar için, hastalık riski ve zorluklar çoğaldı.

Çalışanlar için kent

- Kentlerin ve sokakların/ çarşıların sakinleşmesi, kentte en çok küçük esnafı, küçük bir sermaye ile mal veya hizmet üreterek bıçak sırtında yaşamak zorunda olan küçük üreticiyi etkiledi; borca ve iflasa sürükledi.
- İşyerleri kapanmaya, işten çıkarmalar/ işsizlik, artmaya başladı; orta sınıflar yoksullaştı, daha alt gelir grubundakiler ise, gıda/ ulaşım/ enerji ve gündelik ihtiyaçların karşılanması bakımından, iyice aşağıya doğru sürüklendi. Kamu, asgari ücrette, zorunlu izinlerde veya işten çıkarmalarda, işçileri/ işlerini kaybedenleri/ işsizleri ve yoksulları koruyamadı. Gelir dağılımı daha da bozuldu ve kentlerdeki fark, uçurumlaştı.
- Metropollerini kaybettiği için iktidar, daha çok bakanlıkları eliyle, TOKİ'yle, kentsel rantın yağmasını sürdürmek ve yenilerini eklemek için, büyük çaba gösterdi. “Büyük proje” olarak nitelediği ve kentleri son derece olumsuz etkileyen, “Kanal İstanbul”, “millet bahçeleri”, “şehir hastaneleri” vb. gibi, sadece rant ve inşaat sektöründeki kayırmacı siyaseti beslemeyi amaçlayan, yandaşlara rant ve kamusal kaynak yağmalatan saldırıları, hiç hız kesmedi.

Fotoğraf: AA

Kentlerde zorbalık

- Kentlerde zorbalık arttı. Kentsel demokrasi geriledi. Kentlerde zorbalık, çok farklı düzeylerde/ biçimlerde yoğunlaştı: Kürt seçmenlerin oylarıyla seçilmiş belediyelerin tamamına yakını, kayyuma devredildi. Kentliler, rant projelerini kabule zorlandı. Emekçiler yoksulluğa ve işsizliğe itildi. Kadınlar, erkek şiddeti karşısında korumasız kaldı. Erkek saldırganlığı arttı ve derinleşti; buna karşılık

“cezasızlık” yaygınlaştı. Kentler, ayrımcı uygulamalar, zorbalık, özellikle kadın cinayetleri bakımından, yaşanması güç yerler oldu.

- Salgın, kentlerdeki toplumsal sınıfları ve toplum kesimlerini eşit bir biçimde etkilemedi. Yoksul/ işçi sınıfı mahalleleri, bu kesimin kullanabildiği sağlık örgütleri, salgından daha olumsuz etkilendi ve daha çok kayıp verdi. Yaşlılara ve gençlere/ genç işsizlere ayrımcılık uygulandı. Zaten güç durumdaki mülteci/ göçmen grubunun durumu daha da kritikleşti.
- Eğitim, zaten politik İslam’ın daha fazla etkisi altına girmekte olan müfredat ve din içerikli olmayan okulların azaltılması bakımından kötüleşirken, salgın nedeniyle, neredeyse, özellikle yoksul çocukları için işlevini bütünüyle yitirdi. Eğitim kurumları, zaten, gerçekten bir öğrenme sağlamadıklarından, büyük ölçüde ideolojik propaganda örgütleyicisine dönüştürüldüğünden, okulsuzlaşmayı belki önemsemeyebiliriz. Ama, kentlerdeki yeni kuşaklar bakımından, bilmek/ öğrenmek, tartışmak, bilimle/ bilimsel bilginin kazanımlarıyla ilişki kurmak için yeni kanallar da geliştirilememiş olması nedeniyle, kayıp bir dönem oldu.

Protesto ve direniş

- Ekonomik kriz, kentsel üretimlerin ve tüketimin azalması, kentsel ekoloji ve bazı kirlenme düzeylerinde (başta hava kirliliği olmak üzere) olumlu etkiler yarattı ve iklim değişikliği ile ilgili zorunlu önlemler bakımından (geçici) iyileşmeler oluştu. Bu “istenmeden ve planlanmadan” kendiliğinden ve olumsuzluklardan ötürü ortaya çıkan bir sonuç. Kentlerin durumu, daha iyi performans sağlanabileceğini, küçülmenin planlanabileceğini ve bunu başarabileceklerini gösterdi.
- Kentlerde protestolar, karşı çıkışlar ve direnişler, salgın gerekçesiyle, neredeyse sıfırlandı. Yine de, sendikalaşma, asgari ücret vb. gibi haklar için, az da olsa ses duyurma çalışanlar, işçiler oldu. Ancak bu baskıcı ortam, merkezi ve yerel (bazıları kayyum) otoritelerin daha fazla baskıcı uygulamaları hızlandırabilmesi için kullanılan bir araç haline getirildi. Böylece, “iktidar salgın/ kriz gibi fırsatları, otoriterliğini artırmak için kullanır/ kent toplumunun hak kullanması/ örgütlenmesi güçleşir” önermesi, doğrulandı. Salgınlar otoriteryanlıktan anlar, merkezi otoriterler de salgını sever. Kentlerde despotizm yükselişe geçti, demokrasi ise giderek sönümlenmekte.
- Kitle iletişimi, salgından sonra evlerine kapanarak tam olarak yalıtılmış hale getirilen toplum kesimlerini, iktidar propagandasına boğmak, gerçeği yalanlarla örtmek ve aykırı olan her düşüncüyü susturmak ve yaşatmamak amacına göre, daha güçlü bir biçimde örgütlendi. Sansür ve oto-sansür olağanlaştı. Buna karşılık toplumsal medyanın daha özgür bir biçimde kullanılması olanaklarını da kontrol edebilmek için yeni yasa ve araçlar geliştirildi. Teknoloji, merkezi otoritenin denetimlerini/ baskısını ve sansürlerini uygulayabilmesi doğrultusunda daha etkin biçimde kullanıldı. Kentler, iletişimsel özgürlükler bakımından, çölleşti.

Asıl kayıp hangisi?

Yine de kentlerde yoğunlaşan bu olumsuzluklar, salgının etkisinin azalması ve aşı uygulamasının yaygınlaşmasıyla, iyi bir yönetim/ (katılımcı) yönetim planlaması ile düzeltiler. İklim değişikliği bakımından kendiliğinden ortaya çıkan olumlu sonuçlar, bilinçli seçimlerle sürdürülebilir hale getirilebilir. Ancak kentlerdeki kültürel gerilemeleri ve çöküşleri, nerdeyse bütün sanat alanlarında ortaya çıkan kayıpları ve sanatçıların yaşam soluğunun kesilmesini, henüz tartışmadık.

Acaba kentin maddi yaşamındaki, yani yoksulluğun artması, gelir düzeyleri arasındaki uçurumun büyümesi, işsizlik/ kapanan küçük ve orta ölçekli işyerleri ve giderek daha büyük borç batağına gömülmek, gelecekte de çalarak yaşamak zorunda olmak mı daha kötü, yoksa kentlerde o son derece sıradan yapılmış ve büyük inceliklerle ve dikkatle örülmüş ve zor bir dengede var olabilen kentin kültürel ve sanatsal yaşamının nerdeyse balta darbeleriyle parçalanarak yok edilmesi mi, daha kalıcı bir kayıp?

Bu yanlış bir soru. Kentlerdeki milyonlarca insan, yeterli beslenemez hatta açlık sınırında yaşar ve ısınmaya/ enerjiye yetecek para bulamazken, tiyatrodan, sinemadan, müzikten filan bahsetmek, tam gamsız ve tuzu-kuru bir burjuva aymazlığı gibi duruyor. Kentli insanlar evlerine/ çocuklarına götürecek ekmek için, işini kaybetmemek için, hastaneye düşmemek için, canını dişine takmış yaşamaya çalışırken, “kentlerin 2020’de karşılaştığı en ciddi sorun nedir?” diye soramayız. Yanıt, açık: Kentsel yaşamın ekonomik ve toplumsal zorluklarla dolu, boğulmakta olan bir sürükleniş içinde olmasıdır.

Kentlerde sanat ve kültür

Peki, kentlerdeki kültürün çökmesi, sanatsal üretimin durması, neden bunca yoksulluğun/ sefaletin yanında, önemsenmesi gereken bir durum olarak duruyor? Kentte üretilen sanat, kentin en yaratıcı ve yenilikçi, ileriye yönelik arayışların en yoğun biçimde tartışıldığı alan olduğu ve onca baskı ve zulme karşı; özgürlüklerin, karşı çıkışların ve direnişlerin en fazla parladığı ve direngen bir dinamizmin ocağı olduğu, için önemlidir. Sanatlar ve sanatçılar, kentin hem yaşayan ruhunu, hem de geleceğe doğru bakarken en zor koşullarda bile geleceği hayal edebilmenin o hafifletici atmosferini yaratırlar durmadan... Eğer kültürel ve sanatsal çalışmalar yoksa, kentte özgürlükleri/ yaratıcılığı ve yeniyi tartışmak ve anlamak zorlaşır.

Gündelik yaşamının rutin döngüsü ve otoriter bir despotizmin boğucu havası çöker kentin üzerine. Kentin kültürünün oluşması zor ve birçok olasılığın olumlu beraberliğine bağlı olarak geliştirilebilen bir durumdur. Kültürel ve sanatsal üretimlerinin yaratılması, sürekli olarak, çok sayıda ögenin dengesine ve bu dengedeki dinamizmin sürdürülebilmesindeki yaratıcı başarıya bağlıdır. En çok risk altında olanlar ve bunalım zamanlarında en çabuk kırılacak dengeler, doğal olarak, kültürel alanda yaşayabilme savaşımı içindedir.

Onarılması vakit alacak

Biriktirilebilmesi, bu birikimin tutuculaşmadan, statükoyla / sermayenin ya da ideolojinin egemenliğine boyun eğmeden birikebilmesi ve bu kentsel birikimlerin anlamlı

bir biçimde çoğaltılabilmesi ve bir bellek oluşturması, mekanik bir durum değildir. Kütüphane, güzel sanatlar akademisi, müze ve sergi salonu/ tiyatro- performans salonları, müzikholler kurmakla olabilecek bir şey değildir. O ancak, toplumla-sanatçıların özgür ve içten, anlık iletişimi ve anlaşmalarıyla beslenirse, kentin bütün insanlarına yeni esinler verebilmeye devam ederse, anlamlı biçimde yaratılmış olur. Bütün bu nedenlerle, kentlerdeki ekonomik ve toplumsal çöküşleri ve ortaya çıkan zorlukları birincil olarak ele almak gerekmektedir birlikte, bu alanlardaki kötüleşmenin etkileri de düzelmesi de, hızlı olabilir. Oysa kültürel ve sanatsal yaşamdaki çöküşlerin onarılabilmesi ve kendisini yenileyerek kentin sahnesine yeniden çıkabilmesi, çok daha güçtür. Çok daha fazla sayıda, içtenlikli ve özgürlük dolu ögenin, kendiliğinden etkileşebilmesine bağlı bir olasılıktır. Bu tür kayıpların onarılması çok daha uzun zaman alır. Eğer bu gerçekleştirilemezse, kentlerin kültürü, kaba bir farstan öteye geçemez. Bu durumda, 2020 kentlerindeki durum ile ilgili son maddeyi de yazabiliriz artık:

- Kentlerde kültürel etkinlikler durdu. En deneysel/ yenilikçi olanları başta olmak üzere, tiyatrolar, müzikholler, galeriler kapandı; kırk yıllık kitapçılar, sahaflar, eski meyhaneler ve restoranlar seyreldi ve yok oluş eğilimine girdi, sinema televizyona hapsoldü ve dans edilemiyor artık...

Akın Atauz